

"Magyar Hírek"
1975. Márc. 15

Jászi Oszkár

születésének
századik évfordulója

Jászi hosszú és tevékeny életéről csak vázlatos képet adhat nyomtatásban megjelent gazdag, de ma már nagyjából készült inkább történelmi értékű életműve. Személyiségéről és szerepéről sokkal többet árul el kéziratok hagyatéka, az a sok ezer levél, amelyet élete folyamán írt, kapott, és nyolcezer oldalas naplója.

A maga programját a tudósnak induló Jászi egy Szabó Ervinhez intézett levélben így fogalmazta meg: hűség „lelkem legmélyebb tendenciáihoz: az igazság és a kiszákmányolt néposztályok szeretetéhez. Tudomány és humanizmus! En azt hiszem, nem tévedhet rossz útra az, kinek ez az egyetlen ideálja, ha hűtlen is lesz olykor emberekhez, módszerekhez és eszközökhöz”.

TEVÉKENYSÉGE CSÚCSPONTJÁT, amikor, mintegy „összekötőként”, a haladó tábor minden csoportjával, irányzatával kapcsolatot tartott, kétségtelenül az 1910-es évek jelentik. Nemcsak tágabb, eszmei értelemben, de közvetlenül is döntő szerepe volt a polgári-demokratikus forradalom előkészítésében. Ő fogalmazta a Nemzeti Tanács megalakulását bejelentő kiáltványt, 1918. október 31-én pedig a nemzetisé-

Jászi Oszkár

gi ügyek minisztere, s a külpolitika egyik irányítója lett a Károlyi-kormányban. Pirrhuszi győzelem volt ez, mert későn jött, s mert álmai — a radikális földosztás és a Dunai Konföderáció — már nem valósulhattak meg. 1918 végén Jászi ki is lépett a kormányból, amelyből hiányolta „a demokratikus elszántságot és forradalmi lendületet”. Márciusban már ő is úgy látta, hogy az adott helyzetben csakis egy új, az antant helyett Szovjet-Oroszországra orientálódó szocialista politika mentheti meg az országot. Noha szemben állt a kommunizmussal, ekkor meghajolt a történelem logikája előtt, s az értelmiséget a Tanácsköztársaság lojális támogatására szólította fel. Ő maga azonban, legtöbb barátjával és tanítványával ellentétben, nem vonta le az addigi útja forradalmi konzekvenciáját. Ekkor derült ki — talán az ő számára is —, hogy az „ős Hunniával” szemben tanúsított minden elszántsága bizonyos antikapitalista nézetei ellenére is **alapjában polgári radikális reformer volt és maradt. Az**

addig csupán nem marxista Jászi 1919 után heves és elszánt anti-marxista lett, aki Károlyit, az egész demokratikus emigrációt és a hazai fiatal értelmiséget minden erejével igyekezett visszatartani a kommunista befolyástól.

Diadalmasan indult életének az emigrációban mind keserűbbé vált második felét az ellenforradalommal, majd a faszizmussal való töretlen szembeszállás, a kommunizmussal folytatott önkínzó vita, a szétszóródott régi barátokkal folyó levelezés és a honvágy töltötte ki. S persze örök társa, a túlfeszített munka is: 1925-ig Bécsben, a demokratikus emigráció központjában, ettől kezdve — három évtizeden át — egy kis amerikai egyetemen, Oberlinben, ahol a politikai tudományok professzora volt. Régi elveit mereven őrizte egy gyorsan változó, kegyetlen világban, amellyel mind idegenebbül állt szemben. De sok fontos kérdésben így is biztonsággal tudott ítéletet alkotni. A harmincas években azonnal felismerte a „népi írók”, elsősorban *Illyés Gyula* jelentőségét, s megróttá azokat a demokratákat, akik bizalmatlanul fogadták őket. Lelkesen foglalt állást a spanyol köztársaságok mellett, s kiállt a politikai üldözöttek — köztük a kommunisták — védelmében.

MÉG HAZALÁTOGATOTT.

1947-ben „bücsút venni”, és utoljára „elfogulatlan mérleget készíteni” a Duna-völgyi helyzetéről. De a kezdődő hidegháború légköre már végképp nem volt alkalmas rá, hogy egy mindinkább múltjába forduló, megkeseredett öregember bizaímatlanságát és pesszimizmusát eloszlassa. Élete katarzis, feioldás nélkül fejeződött be 1957-ben. Művét torzónak érezte, barátai, életének tanúi sorra kihaltak mellőle. De „halhatatlan barátja”, *Ady Endre* már 1912-ben leírta, hogy Jászi lényegében megalkotta a maga művét annak az új, gondolkodni és küzdeni tudó, lelkes gárdának a megformálásával, amely egy megújult, szabad és népi Magyarország úttörője lesz. Ma is ebben láthatjuk Jászi Oszkár történelmi érdemét.

Litván György

(Részletek a *Népszabadságban* 1975. március 1-én megjelent cikkből)

